

ПОЕТИКА. ІСТОРИЧНА ПОЕТИКА

<http://doi.org/10.31861/pytlit2021.104.048>

УДК 821.112.2-311.6.09"201"К.Петровська:929

РОМАН КАТІ ПЕТРОВСЬКОЇ „МАБУТЬ ЕСТЕР”: ХУДОЖНЯ ТОПОГРАФІЯ РОДУ

Софія Олександрівна Варецька

orcid.org/0000-0003-1304-323X

sofia.varetska@gmail.com

Кандидатка філологічних наук, доцентка

Кафедра світової літератури

Львівський національний університет імені Івана Франка

Вул. Університетська 1, 79000, м. Львів, Україна

Анотація. Проаналізовано твір сучасної німецькомовної письменниці, українки за походженням, родом з Києва – Каті Петровської. Її літературний дебют, роман „Мабуть Естер” з’являється друком 2014 року в берлінському видавництві „Suhrkamp” німецькою мовою й одразу потрапляє в категорію бестселерів. Молода авторка розповідає історію свого мультикультурного роду (українсько / польсько / єврейсько / російського), заглиблюючись аж до ХІХ ст. За мету вона собі ставить продемонструвати на прикладі одного маленького роду складну й неоднозначну історію ХХ ст. Географічний простір охоплений Берліном, Варшавою, Віднем, Краковом, Парижем, Калішем, Лодзю, Ліоном, Нью-Йорком, Москвою, Харковом, Києвом тощо. Така розмаїта топографія роду Петровських, а також їхні професійні вподобання й життєві історії засвідчують, що тут присутні одночасно кати й жертви, винуватці й невинні. Крізь конкретні події маленького роду проглядають такі знакові явища, як революція, війна, ґетто, концтабір, голокост, Бабин Яр, окупація, різного роду переслідування тощо. Отож вимальовується мозаїка з маленьких самодостатніх історій, які витворюють велике історичне панно. Авторка постає носійкою багатогранної й складної генетичної пам’яті.

Ключові слова: Катя Петровська; „Мабуть Естер”; німецький сімейний роман; родинна хроніка; пам’ять; історія; війна; архів.

Літературний дебют, роман „Мабуть Естер” Каті Петровської з’являється друком 2014 року в берлінському видавництві „Suhrkamp” німецькою мовою й одразу потрапляє в категорію бестселерів. Твір спричинив неабиякий резонанс у німецькомовному культурному середовищі. Ще до появи повноцінного роману, авторка отримала одну з найпрестижніших літературних нагород – премію Інгеборг Бахман за прочитаний нею фрагмент з майбутньої книги, який пізніше з’явиться в творі під назвою „Бабин яр”. Проте лауреаткою стала не етнічна німкеня, а іммігрантка – українка за походженням, родом із Києва. Молода авторка розповідає історію свого мультикультурного роду (українсько / польсько / єврейсько / російського), заглиблюючись аж до ХІХ ст. За мету вона собі ставить продемонструвати на прикладі одного маленького роду складну й неоднозначну історію ХХ ст. Географічний простір охоплений Берліном, Варшавою, Віднем, Краковом, Парижем, Калішем, Лодзю, Ліоном, Нью-Йорком, Москвою, Харковом, Києвом тощо. Така розмаїта топографія роду Петровських, а також їхні професійні вподобання й життєві історії засвідчують, що тут присутні одночасно кати й жертви, винуватці й невинні. Крізь конкретні події маленького роду проглядають такі знакові явища, як революція, війна, гетто, концтабір, голокост, Бабин Яр, окупація, різного роду переслідування тощо. Отже, бачимо мозаїку з маленьких самодостатніх історій, які витворюють велике історичне панно. Авторка постає носійкою багатогранної й складної генетичної пам’яті.

На перший погляд, перед нами – автобіографічний роман про кілька поколінь, які пов’язані між собою темами пережитих травм, як-от голодомор, Голокост, Бабин яр та ін. Проте, як зазначає у післямові до перекладу український германіст Петро Рихло:

Жанрову природу цієї книги визначити не просто, тому що вона ламає усі усталені канони генологічних класифікацій. Її підзаголовок „Історії” буцімто відсилає нас до звичних нарративних стратегій оповідної прози, а самі історії витворюють в сукупності щось на кшталт сімейної хроніки. При цьому згадуються такі знамениті сімейні саги західноєвропейської літератури, як „Будденброки” Томаса Манна, „Сага про Форсайтів” Джона Голсуорсі чи „Сім’я

Тібо” Роже Мартена дю Гара. Проте тут наявні мемуарні складники (насамперед у відтворенні спогадів персонажів), численні історичні екскурси, елементи роману мандрів, у які відправляється авторка, щоб дослідити своє коріння, ба навіть риси інтелектуального детективу... (Рихло 2015: с. 218).

Хотілося б детальніше зупинитися саме на елементах роману мандрів, адже впродовж усієї оповіді ми подорожуємо разом із Катею різними містами й місцями.

„Мабуть Естер” складається з багатьох окремих історій, нанизаних на сюжетний стрижень, який утримує й організовує їх, – власне, просторово-часову подорож авторки. Наративна стратегія Петровської не передбачає лінійної структури: читач не завжди може бути певним щодо послідовності описаних нею подій, тобто поїздок до місць, пов’язаних із життям когось із родини, та знаходження там слідів чи отримання інформації з допомогою пошукової системи Google (Матійчук 2020: с. 83).

Цей твір дійсно зітканий із різноманітних історій про рідних авторки, які Петровська розшукує по всьому світові. Себто вона використовує реальні історичні факти, які віднаходить в архівах різних європейських і не лише міст. У книзі вміщені оригінальні фотографії з сімейного альбому Каті. В одному з інтерв’ю вона зазначає:

Ця книга не про сім’ю. Це якась подорож. Уже потім, коли я завершила писати, я зрозуміла, що книга починається Берлінським центральним вокзалом, а завершується поверненням до моєї рідної домівки в Києві, на Інститутській вулиці, це прямо від майдану догори. Насправді – це історія блудної доньки, на якомусь рівні це класична подорож (Буцко 2014).

У ще одній розмові з авторкою можна відчитати таке: „У книжці відбувається пошук сімейних історій, ідентифікації, топографії та, серед іншого, пошук «я»” (Шутяк 2015). Тож, подорожуючи різними містами з метою віднайдення своєї ідентичності, а також своєрідного переосмислення глобальної проблеми людського буття, авторка безпосередньо пов’язує ці знакові географічні місця

з історією своєї сім'ї. З іншого боку, всі вони відіграють не менш важливу роль у світовій історії людства.

Перше речення роману одразу занурює реципієнта у вир трагічних подій, пов'язаних із роллю Берліна в Другій світовій війні:

Я би воліла розпочинати свої подорожі не звідси, з цієї пустки навколо вокзалу, яка й досі свідчить про спустошення цього міста, міста, розбомбленого й зруйнованого в перебігу звитяжних битв, ніби саме такою й мала бути розплата, бо ж з цього міста керували війною, що спричинила тисячократні спустошення, навсесвіт світу, нескінченний блицкриг на залізних колесах, із залізними крилами. Але це було так давно, що місто встигло перетворитися на наймирніше у світі і тепер просуває цей мир мало не агресивно, як форму спогаду про війну (Петровська 2015: с. 7).

Отож перше речення зовсім не налаштовує на цікаві й інтригуючі історії родинної саги, а швидше задає тон книги, для якої саме Друга світова війна стане тією точкою відліку неповороту і формотворчою подією. В одному інтерв'ю авторка зазначає:

Друга світова війна – одна з найважливіших тем книжки. Ще моє покоління було наскрізь просочене цією війною. У радянському описі цієї трагедії було багато правди і дуже багато брехні. З іншого боку, мене вразило колись, як у сучасній Німеччині згадують війну, свою роль, говорять про провину і відповідальність – весь той комплекс, який тут називається Erinnerungskultur, культурою пам'яті. Ось між цими двома способами згадувати я рухалася і в мовному сенсі (Яремчук 2015).

А топос центрального порожнього вокзалу стає місцем пошуку правди, звідси розпочинається велика й непередбачувана оповідь про, здавалося б, звичайну родину. Саме в цьому й полягає талант і неповторність поетичного стилю Каті Петровської, яка влітає в свою реальну родинну оповідь, на перший погляд, зовсім недотичні теми, як скажімо, історичні алюзії чи літературні ремінісценції. Авторка мандрує не лише реальними географічними містами, але й вправно маневрує поміж історичними й фіктивними місцями, через фізичні й віртуальні простори культурної пам'яті,

демонструючи нам оповіддю про єврейських членів родини глобальну картину.

Доволі часто знаходимо в критичних заувагах до цього роману визначення „поетична автобіографія”. Це пояснюється тим, що Петровська доречно послуговується не лише архівними даними або інтернет-дослідженнями, але й власною уявою. Її реальні переміщення в сьогоденні демонструють міграцію членів родини в минулому. Авторка перетинає часові кордони, національні, етнічні та концептуальні межі, створюючи в такий спосіб різноспрямований і мультимедійний простір пам’яті. Відшуковуючи через найменші деталі сліди своїх єврейських родичів, Петровська подорожує по всій Європі, зокрема, мандрує до таких міст, як Варшава, Відень, Москва, чи таких місць, як Варшавське гетто, Бабин яр, концентраційні табори в Освенцимі та в Маутхаузені – усі вони пов’язані з історією її родини. Проте сімейних спогадів або фотографій іноді замало, щоб знайти кінці в такому заплутаному клубочку, який змотаний часом, випадком, долею, пам’яттю тощо. Тому виникають порожнечі, дірки й лакуни, які необхідно заповнити інформацією з історичних документів, архівів.

Саме архів постає в багатьох дослідників культурної пам’яті, як-от Джесіка Ортнер, Дора Осборн чи Аляйда Ассман, тим містком, який з’єднує між собою представників так званої третьої генерації, які прагнуть віднайти свою правду через фактичне письмо. Культурологиня Аляйда Ассман визначає роль архіву як місце, де не лише зберігаються документи з минулого, а й де це минуле конструюється, створюється (Ассман 2012: с. 360). Мова йде, насамперед, про те, що архів – це все ж державна структура й контроль за архівом визначають держави. „В антиліберальних і тоталітарних державах архівні фонди становлять таємницю, у демократичних державах вони належать громадськості й індивіди можуть їх використовувати та тлумачити” (Ассман 2012: с. 361). У романі дуже чітко зображено дві країни і два архіви. З одного боку, це архів служби безпеки в Москві, а з іншого – архів у центрі Берліна. Катя намагається розшукати більше інформації про свого двоюрідного діда Юду Штерна, який 5 березня 1932 року в самому центрі Москви стріляв у німецького посла Фріца фон Твардовскі. Посол зазнав поранень, а дідуся було заарештовано на місці, після

чого пізніше розстріляно. Оскільки йдеться про серйозний замах, то ця подія відображена в архівах двох країн. До Каті про дідуся намагався дізнатися також старший брат письменниці Йоханан Петровський-Штерн, історик, літературознавець. Він розумів, що не так просто доступитися до цих документів у московському архіві, де значна частина паперів перебуває під грифом „секретно”, а тому вийшов на контакт з одним полковником. „Полковник пояснив йому, що доступні тільки ті справи, де можна сподіватися реабілітації. Тобто коли звинувачений не винен. Але це не той випадок, зазначив полковник і заявив, що документи закриті” (Петровська 2015: с. 112–113). Авторка дуже поетично описує своє розуміння сприйняття архіву в Москві:

Заходиш в архів, торкаєшся клаптика паперу – і ти вже працюєш в органах, ти вже одна з них, ти дотримуєшся правил, і все ж тобі підіграють, ти в їхній владі. Ти вдихаєш їхнє повітря, повітря для всіх, і ось ти вже заражена. Щоразу, коли я тільки думала про те, що мені треба туди, в цей архів, у мене затерпали руки й ноги, а безсилля бездіяльності паралізувало мене, так ніби ця неміч мала вберегти мене від запитання, хто тут і навіщо тривожить прах убієнних. Ця мимовільна нехіть могла вберегти мене від небезпеки, бо хто нічого не робить, той не віддається на їхню волю, хто не робить – той не справець (Петровська 2015: с. 113).

Звісно, крізь мовлення авторки відлунює постколоніальна травма усіх, хто жив у тоталітарних суспільствах. Архів тут слугує радше інструментом панування, а не як депо знань. І тут досить влучною видається цитата Дерріди про розуміння ролі архіву: „Не може бути політичної влади без контролю за архівами, без контролю за пам’яттю” (Derrida 1995: с. 10–11). Отож радянські архіви й досі засвідчують чітку політику держави тримати під контролем документи 100-літньої давнини, які, ймовірно, давно знецінилися з правового погляду, й сьогодні становлять лише цінності історичних доказів, як джерело для істориків чи інших громадян. Адже на це вказує бодай той факт, що з боку Німеччини Катя отримала вільний доступ до трьох томів документів, присвячених замаху молодого росіянина. У книзі також як фактичний доказ цих документів поміщено фото фрагмента, де готичним шрифтом

оповідається про замах. Змалювання двох архівів демонструє позицію авторки вивільнитися від будь-яких умовностей, лише фактаж. Проте цей епізод дуже чітко зображає те, наскільки всі ці табуйовані теми й надалі залишаються під грифом секретності в одній країні і наскільки вони промовлені, продискутовані в іншій. Рішення Каті писати саме німецькою мовою, яка їй нерідна й дуже складна, було продиктоване саме тим, щоб не перебувати в якійсь ролі, щоб залишити за собою право бути незалежною. Коли пишеш нерідною мовою, тоді отримуєш можливість бачити описану проблематику більш антропологічно, можеш відсторонитися від неї й спробувати зрозуміти страждання іншого, неважливо з якого боку цей Інший. Сама авторка зазначає:

якщо пишеш російською мовою про радянсько-єврейсько-українську сім'ю, то текст дуже близький до мемуарів, а коли пишеш німецькою, взагалі незрозуміло, хто говорить, хто цей „я”. Текст набуває певного рівня абстрагування, де моя прабабуся „мабуть Естер” може бути бабусею кого завгодно. Тобто через зміну мов відбувається щось несподіване, бо йдеться не тільки про те, ким були наші „діди” конкретно і на чиєму боці вони воювали, а про те, що це наш спільний ландшафт, це наші спільні жертви. Це не міняє історичної відповідальності однієї групи людей перед іншою. Але і для мене німецька мова була виходом із самоописування себе як жертви, яку пропонує для моєї історії рідна російська мова (Яремчук 2015).

Молоді письменники, на кшталт Петровської, намагаються вийти за межі радянських чи німецьких наративів і віднайти свій, який базується на фактах й фікціях. Катя неодноразово зауважує, що це не художній роман, а правдиві історії, які вона між собою пов'язала. У главі, де розповідається про тітку Ліду, авторка чітко демонструє нам втрату свідка й вибудовує свої спогади про неї всього лише через один рецепт квасу, який зберігся.

Коли Ліда, мамина старша сестра, померла, я збагнула, що означає слово „історія”. Моє пожадання знати визріло, я була готова зійтися в бою з вітряками спогадів – і тут вона померла. Я стояла, набравши повітря, готова питати, та так і застигла. Якби це був комікс, хмарка з моїх уст була б порожня. Історія – це коли раптом не

стає людей, яких можна запитати, а залишаються самі джерела. У мене вже не було нікого, кого можна було запитати, хто ще пригадував ті часи. Мені залишилися: уривки спогадів, непевні записи і документи в далеких архівах. Замість своєчасно ставити питання, я захлиснулася словом „історія”. Невже я стала дорослою тільки тому, що Ліда померла? Я відчула, що віддана історії напризволяще (Петровська 2015: с. 25).

Петровська використовує не лише історичні факти, але й будь-який спогад чи найменший предмет, який намагається фізично дослідити, її багата поетична уява, а також колосальний інтелектуальний багаж домальовують безліч асоціацій та алюзій. Так, вона створює літературний простір історичної пам'яті, де все між собою пов'язане. „Деякі тексти написані у публіцистичному стилі, а інші взагалі схиляються до своєрідного марення, де «я» розщеплюється і стає незрозумілим навіть для мене” (Яремчук 2015), – стверджує письменниця.

Порушені теми в романі Петровської далеко не нові. Проте, оповідаючи саме в такий спосіб, авторка в черговий раз порушує глибинний пласт проблем, закорінених у нашій суспільній пам'яті. В німецькій культурі, де вже десятиліттями проговорюють увесь цей комплекс наболілого, де наявна культура пам'яті (Erinnerungskultur), зазвучав новий голос, продемонстрована нова оптика на такі невимовлені раніше питання, як Бабин яр та ін. Зауважимо, що для більшості в Європі це звучить просто як географічна назва без будь-яких конотацій. Для української культури такі тексти в черговий раз демонструють, що всі ті не загоєні мовчанням рани проступають крізь час, невинно закатовані промовляють навіть із могили й через покоління віднаходять нові голоси.

Катя Петровська – це третє покоління після Другої світової війни, часова дистанція й відкриті архіви на Сході дозволяють таким авторам поглибити свої знання й продемонструвати більш відсторонену оптику, через особисту родину й пережиті травми показати людство в глобальнішому масштабі. Часова дистанція стирає кордони не лише географічні, але й людські. Уже не так важливо, хто кат, а хто жертва, адже в кожній родині можна знайти представників по обидва боки війни. Отже, письменниця змальовує

і Варшавське гетто, і Бабин яр, і концентраційні табори – місця, де нещадно винищували людей. І байдуже під чийм керівництвом, чи Гітлера, чи Сталіна. Точкою відліку всього цього комплексу суспільних травм постає для письменниці Друга світова війна:

До того ж, якщо постійно думати про Другу світову війну та її наслідки, то зіштовхуєшся з анклавом абсолютно нерозв’язаних проблем. У моменти, коли я не знала, як пояснити певні речі, з’являвся Ахіллес з його п’ятою, Сізіф, богиня Ніка та всі інші. Це не було спробою інтелектуалізувати роздуми про сім’ю, а певною мірою капітуляція. У певному сенсі Друга світова пов’язує німецький і пострадянський простори набагато сильніше, ніж будь-що інше. Це територія одного античного міфу. Війна і є нашою античністю, з якої ми не виберемося, а будемо постійно повертатись, черпати теми, ставити питання (Шутяк 2015).

Тож насправді й досі залишається непроговореним ще цілий масив проблемних тем та незручних запитань.

- Ассман, А. (2012). *Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам’яті*. Київ : Ніка-Центр, 440 с.
- Буцко, А. (2014). Катя Петровская: „В этой книжке все правда – кроме немецкого языка”. *Colta.ru*, 29 апреля. URL: <https://www.colta.ru/articles/literature/3067-katya-petrovskaya-v-etoy-knizhke-vse-pravda-krome-nemetskogo-yazyka> (дата звернення: 10 листопада 2021).
- Матійчук, О. (2020). Долаючи часові й просторові межі: реконструкція родинної історії у романі Каті Петровської „Мабуть Естер”. В: *Переступи кордонів у літературі та культурі ХХ–ХХІ ст.* [Серія „Понад кордонами. Студії німецькомовної літератури”. Випуск 6]. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, с. 78–93.
- Петровська, К. (2015). *Мабуть Естер*. Чернівці : Книги – ХХІ, 228 с.
- Рихло, П. (2015). Нетлінне дерево роду. Післямова. В: Петровська, К. *Мабуть Естер*. Чернівці : Книги – ХХІ, с. 217–224.
- Шутяк, Л. (2015). Катя Петровська: „Війна і є античністю, з якої ми не виберемося”. *Збруч*, 12 жовтня. URL: <https://zbruc.eu/node/42481> (дата звернення: 10 листопада 2021).
- Яремчук, О. (2015). Катя Петровська: „Чужих жертв не буває”. *День*, № 192, 22 жовтня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte/katya-petrovska-chuzhyh-zhertv-ne-buvaye> (дата звернення: 10 листопада 2021).

- Conterno, C. (2018). Erinnerungstopographien in Katja Petrowskajas Vielleicht Esther. *Jahrbuch für Internationale Germanistik*, Volume 50, Number 1, pp. 233–245. https://doi.org/10.3726/JA501_233
- Derrida, J. (1995). Archive Fever. A Freudian Impression. *Diacritics*, vol. 25, no. 2, pp. 9–63. <https://doi.org/10.2307/465144>
- Petrowskaja, K. (2014). Vielleicht Esther. Geschichten. Berlin : Suhrkamp Verlag, 288 S.

THE NOVEL BY KATJA PETROWSKAJA “PERHAPS ESTHER”: FICTIONAL TOPOGRAPHY OF A FAMILY

Sofiya Varetska

orcid.org/0000-0003-1304-323X

sofia.varetska@gmail.com

Department of German Philology

Ivan Franko National University of Lviv

1 Universytetska St., 79000, Lviv, Ukraine

The literary debut, the novel “Maybe Esther” by Katja Petrowskaja, was published in 2014 in the Berlin publishing house “Suhrkamp” in German and immediately fell into the bestseller category. The work caused a considerable resonance in the German-speaking cultural environment. Even before the appearance of a full-fledged novel, the author received one of the most prestigious literary awards – the Ingeborg Bachmann Prize for reading of a fragment from a future book, which would later appear in a work called “Babi Yar”. However, the laureate wasn’t an ethnic German woman, but an immigrant – Ukrainian by origin, born in Kyiv. The young author tells the story of his multicultural family (Ukrainian / Polish / Jewish / Russian) going deeper up to the 19th century. Through specific events of a small family such significant phenomena as revolution, war, ghetto, concentration camp, Holocaust, Babi Yar, occupation, various kinds of persecution etc. are seen. Therefore, a mosaic of small self-sufficient stories emerges, which create a large historical panel. The author is the bearer of a multifaceted and complex genetic memory.

Keywords: family topography; german family novel; memory; history; war; archive; Katja Petrowskaja; “Maybe Esther”.

References

- Assman, A. (2012). *Prostory spohadu. Formy ta transformatsii kul'turnoi pamiati* [Spaces of memory. Forms and transformations of cultural memory]. Kyiv : Nika-Tsentr, 440 p. (in Ukrainian).
- Butsko, A. (2014). Katia Petrovskaia: “V etoi knizhke vse pravda – krome nemetskogo iazyka” [Everything is true in this book, except for the German

- language]. *Colta.ru*, 29 April. (in Russian). URL: <https://www.colta.ru/articles/literature/3067-katya-petrovskaya-v-etoy-knizhke-vse-pravda-krome-nemetskogo-yazyka> (accessed: 10 November 2021).
- Matiychuk, O. (2020). Dolaiuchy chasovi i prostorovi mezhi: rekonstruktsiia rodynnoi istorii u romani Kati Petrovs'koï “Mabut' Ester” [Overcoming temporal and spatial boundaries: a reconstruction of family history in Katia Petrovskaja's novel “Maybe Esther”]. In: *Perestupy kordoniv u literaturi ta kul'turi XX–XXI st.* Kyiv : Vydavnychi dim Dmytra Buraho, pp. 78–93. (in Ukrainian).
- Petrowskaja, K. (2015). *Mabut' Ester* [Maybe Esther]. Chernivtsi : Knyhy – XXI, 228 s. (in Ukrainian).
- Rykhlo, P. (2015). Netlinne derevo rodu. Pisliamova [An imperishable tree of the genus. Epilogue]. In: Petrowskaja, K. *Mabut' Ester*. Chernivtsi : Knyhy – XXI, pp. 217–224. (in Ukrainian).
- Shutiak, L. (2015). Katia Petrovs'ka: “Viina i ie antychnistiu, z iakoï my ne vyberemosia” [War is antiquity, from which we will not get out]. *Zbruch*, 12 October. (in Ukrainian). URL: <https://zbruc.eu/node/42481> (accessed: 10 November 2021).
- Yaremchuk, O. (2015). Katia Petrovs'ka: “Chuzhykh zhertv ne buvaie” [Katja Petrowskaja: “There are no somebody else's victims”]. *Den'*, no. 192, 22 October. (in Ukrainian). URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte/katya-petrovska-chuzhyh-zhertv-ne-buvaye> (accessed: 10 November 2021).
- Conterno, C. (2018). Erinnerungstopographien in Katja Petrowskajas Vielleicht Esther. *Jahrbuch für Internationale Germanistik*, Volume 50, Number 1, pp. 233–245. https://doi.org/10.3726/JA501_233
- Derrida, J. (1995). Archive Fever. A Freudian Impression. *Diacritics*, vol. 25, no. 2, pp. 9–63. <https://doi.org/10.2307/465144>
- Petrowskaja, K. (2014). *Vielleicht Esther. Geschichten.* Berlin : Suhrkamp Verlag, 288 S.

Suggested citation

Varetska, S. (2021). Roman Kati Petrovs'koï “Mabut' Ester”: khudozhnia topohrafiia rodu [The Novel by Katja Petrowskaja “Perhaps Esther”: Fictional Topography of a Family]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 104, pp. 48–58. (in Ukrainian). <http://doi.org/10.31861/pytlit2021.104.048>

Стаття надійшла до редакції 18.11.2021 р.

Стаття прийнята до друку 10.12.2021 р.